

Надзвичайно популярними наприкінці XIX – початку XX ст. в регіоні були вивіски та постійні вітрини. Якщо торговець мав декілька магазинів, він замовляв для них однакові вивіски. Найчастіше траплялися текстові вивіски, оскільки живописні коштували дорожче. Зазвичай, вивіски виготовлялися із покрівельного заліза, що набивався на підрамник, текст писався масляною фарбою. Часто, крім вивісок, використовували емблеми [1, 37-40].

Таким чином, в процесі дослідження виявлені жанри друкованої та зовнішньої реклами: оголошення, «життєва історія», каталог, прейскурант, афіша, листівка, бібліографічна реклама, вивіска, вітрина. У видавничій сфері періоду 1861-1917 рр. реклама розвивалась у двох напрямках: рекламування власне видавничої продукції і рекламування інших продуктів та послуг засобами друкованого слова. При цьому перший напрям стимулював розвиток другого, формуючи окреме явище – друковану рекламу. Рекламні методи використовувалися також у формі списків нових книг, рецензій, оглядів, оголошень і стосувалися передплати та інформування публіки про публікування новинок.

Посилання

1. Булах Т. Історія реклами у видавничій справі / Т. Булах // Вісник книжкової палати. – 2007. – № 8. – С. 37-40.
2. Георгієвська В. Реклама – рушій розвитку: рекламно-довідкова преса на території Східної України (XIX – початок XX ст.): моногр. / Вікторія Георгієвська, Наталія Сидоренко. – К.: Адеф-Україна, 2010. – 320 с.
3. Георгієвська В. В. Становлення та розвиток рекламно-довідкової преси на території Східної України XIX – на початку XX століть: Автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій 27.00.05 / В. В. Георгієвська; Київський ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т журналістики. – К., 2009. – 18 с.
4. Имшинецкая И. Жанры печатной рекламы или сундук с идеями для копирайтера / И. Имшинецкая. – М.: РИП-холдинг, 2002. – 130 с.
5. Каталог из библиотеки для чтения Ив. Ив. Реньен в Сумах. – Сумы: Тип. К.М. Пашкова, 1887. – 46 с.
6. Каталог книжного магазина «Нового времени» А.С.Суворина с алфавитным указателем 1878-1901. – СПб, 1902. – IV+1012 с.
7. Каталог учебных книг и пособий книжных магазинов т-ва М. О. Вульф. – СПб: Изд. Т-ва Вульф, 1903. – 247 с.
8. Люзник М.М. Українська науково-популярна книга кінця XIX – початку XX ст. як соціокультурний феномен: З історії виникнення та становлення / М.М. Люзник. – Львів: Атлас, 2000. – 376 с.
9. Ученова В.В. История отечественной рекламы. 1917-1990: учеб. пособ. по дисциплине «Основы рекламы и публик рилейшнз» для студентов вузов, обучающихся по направлению 520600 и специальности 021400 «Журналистика» / В.В. Ученова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 287 с.

Подольяк Н.С. Печатная и внешняя реклама в Сумах на рубеже XIX – XX ст.

В статье рассматривается вопрос развития печатной и внешней рекламы в Сумах на рубеже XIX – XX в. Акцентируется внимание на жанровой палитре рекламных изданий. В общих чертах очерчены особенности разных видов рекламы.

Ключевые слова: реклама, рекламные издания, история рекламы.

Podoliaka N.S. Printing and external advertising in Sumy on a boundary of the XIX-th – the XX-th centuries

The question of print and outdoor advertising in Sumy on the verge of the XIX-th – the XX-th centuries. The attention to genre palette advertising publications. The general plan outlines the features of different types of advertising.

Key words: advertising, promotional publications, the history of advertising.

07.03.2012 р.

УДК 94(477.51) «18/19»:355

В.Б. Стецюк

ГАРНИЗОНИ РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ НА ТЕРИТОРІЇ СІВЕРЩИНИ (КІНЕЦЬ XIX ст. – 1914 р.)

В статті характеризується структура, чисельність, склад і повсякденне життя гарнізонів Сіверського краю з 80-х років XIX ст. до початку Першої світової війни.

Ключові слова: гарнізон, військовий начальник, 175-й піхотний Батурицький полк, Михайлівський Шосткинський пороховий завод.

Одним з аспектів військових реформ 60-70-х років XIX ст. стали зміни в системі дислокації російської армії. До того часу війська влітку зосереджувалися у польових таборах, а в зимовий час розміщувалися на так званих «просторових квартирах», тобто вояки розподілялися по житлах селян і міщан. Подібна система, зменшуючи витрати на утримання військ, водночас не дозволяла стабільно проводити бойову підготовку (з переходом від рекрутської системи до призовної цей фактор значно загострився); ускладнювала керівництво підрозділами, зазвичай розкиданими по різних селах, а також знижувала мобільність частин; породжувала чимало проблем в побуті як військовослужбовців, так і цивільного населення.

В 70-х роках XIX ст. розпочалось масштабне будівництво казарм, метою якого було зосередити військові частини у відносно невеликій кількості населених пунктів, переважно губернських і повітових міст, з метою підвищення їх мобільності та керованості. Зворотню стороною процесу стало зосередження військ, що раніше були відносно рівномірно розподілені регіонами імперії, у прикордонних регіонах – Царстві Польському, Прибалтиці, Правобережній Україні.

Лівобережна Україна, в тому числі Сіверський край, в досліджуваній період була глибоким тиловим районом, тож тут було зосереджені досить незначні військові контингенти. Умовно серед них можна виділити три елементи. Першим з них слід назвати регулярні польові та резервні частини. Так,

станом на 1877 р. на Сіверщині розміщувався 19-й піхотний Костромський полк (штаб і стрілецька рота – в Глухові, 1-й батальйон – в Шостці, 2-й батальйон – у Кролевеці) [6, 377], чотири батареї 5-ї артилерійської бригади (місця дислокації – Путивль, Конотоп, Кролевець, Батурич) [6, 458], а також 15-й і 21-й резервні піхотні батальйони (відповідно у Путивлі і Глухові) [5, 441]. Згодом 19-й полк було перекинуто до Чернігова, а резервні батальйони переформовано в регулярні польові частини.

У 1896-1903 рр. взагалі не зафіксовано постійного перебування на території Сіверського краю підрозділів польових військ (кілька підрозділів залишилися на теренах краю після масштабних маневрів 1902 р.). Цей факт дав свої наслідки в період першої російської революції, коли у повітах Сіверщини мала місце низка селянських і робітничих виступів. Оскільки їх поширення загрожувало стабільній роботі Шосткинського порохового заводу, довелось направляти до містечка підрозділи 42-ї піхотної дивізії, дислокованої у Києві [4, 114]. Певний час розміщеною в Шостці ротою командував капітан Борис Володимирович Геруа, в майбутньому генерал-майор Генерального штабу, відомий діяч білогвардійського руху. Водночас його заступник, штабс-капітан Всеволод Павлович Кононович-Горбацький, також завершив першу світову війну у званні генерал-майора, однак надалі перейшов на службу до Червоної Армії і згодом був репресований в ході справи «Весна» [4, 114-115].

Також в цей час на Сіверщині було розміщено й інші частини та підрозділи регулярної армії – зокрема, відомо, що в Путивлі розмістили одну із сотень 17-го Донського козачого полку генерала Бакланова [18, 134].

Перебування цих підрозділів сприяло тому, що значних виступів в районі порохового заводу не відбулось. Тим не менш, факт незахищеності важливого оборонного підприємства змусив доопрацювати плани дислокації частин. Коли в 1910 р. на територію Чернігівської губернії передислокували 44-у піхотну дивізію, 175-й піхотний Батуринський полк розмістили в Глухові [15, 100].

Другим сегментом імперської військової присутності на Сіверщині були управління повітових військових начальників. Запроваджена в 1874 р. посада військового начальника приблизно відповідала посаді сучасного військового комісара – на нього покладалась функція призову новобранців, їх розподілу і відправки до частин; обліку військовослужбовців запасу, їх скликання на навчальні та перевірочні збори; пересилка арештантів; соціальне забезпечення («призрение») нижніх чинів і членів їх сімей; збирання військово-статистичних відомостей і збереження військового майна [3, 1-2].

Повітовими військовими начальниками

призначались за спеціальним кандидатським списком капітани і підполковники, що мали досвід перебування на посадах ротного командира, старшого ад'ютанта або столоначальника [3, 1]. В опублікованих джерелах згадуються наступні офіцери, що були військовими начальниками в повітах Сіверщини:

Борзенський повіт: Петро Іванович Фріз (1885) [8, 147], Дмитро Дмитрович Губенко (1890-1895) [9, 258; 11, 401], Федір Олексійович Ковалевський (1900-1903) [12, 46; 13, 59], Клавдій Францевич Добровольський (1909) [14, 71], Русинов (1910) [15, 79], Георгій Фомич Джомардідзе (1914 р.) [16, 89].

Глухівський повіт: Матвій Домінікович Саїдзінський (1885) [8, 148], Юлій Юлійович Левестом (1890-1895) [9, 258; 10, 411; 11, 411], Боніфатій Андрійович Губанов (1900) [12, 51], Петро Миколайович Кобельков (1903-1910) [13, 67; 14, 81], Ілля Миколайович Веселовський (1910-1914 р.) [15, 92; 16, 103].

Конотопський: Віктор Олександрович Валковський (1885) [8, 148], Олександр Костянтинович Скальковський (1890-1894) [9, 258; 10, 420], Микола Семенович Галицький (1895-1900) [11, 427; 12, 74], Леонід Михайлович Козубський (1903) [13, 98], Микола Іванович Петров (1909-1914 р.) [14, 120; 15, 149].

Кролевецький: Олександр Казимирович Кржицький (1885) [8, 148], Андрій Якович Шереметьєв (1890) [9, 258], Микола Георгійович Лібов (1894-1900) [10, 425; 11, 432; 12, 81], Олександр Іванович Суков (1903) [13, 108], Олександр Никандрович Кошелєв (1909-1910) [14, 135; 15, 151], Іван Миронович Климчук (1914 р.) [16, 165].

Новгород-Сіверський: Андрій Степанович Садовський (1885-1894) [8, 149; 9, 258; 10, 442], Михайло Миколайович Меншиков (1895-1900) [11, 443; 12, 93], Микола Пилипович Іванов (1903) [13, 125], Юліан Володиславович Середницький (1909) [14, 154], Володимир Павлович Полонський (1910-1914 р.) [15, 173; 16, 189].

Сосницький: Михайло Павлович Складєвич (1885-1890) [8, 150; 9, 258], Михайло Миколайович Сомов (1894-1895) [10, 484; 11, 473], Володимир Миколайович Пушкар'єв (1900-1903) [12, 131; 13, 177], Микола Йосипович Деренговський (1909) [14, 213], Олександр Іванович Семенов (1910) [15, 243], Георгій Миронович Беляєв (1914 р.) [16, 267].

Путивльський: Володимир Ілліч Андросов (1894) [21, 88], Федір Омелянович Войцехівський (1909-1913) [18, 283; 19, 317].

До 1881 р. повітові начальники підпорядковувались губернським військовим начальникам, а з того часу – начальникам місцевих бригад. Внаслідок специфічного географічного розташування Чернігівської губернії, її військові начальники

виявились розділеними між двома бригадами різних військових округів – Мінською бригадою Віленського округу і Полтавською бригадою Київського військового округу [6, 372] (це єдиний подібний випадок в європейській частині імперії).

При управлінні кожного повітового начальника діяла конвойна команда, типовий штат якої включав трьох офіцерів і 205 нижніх чинів [3, 2]. Щоправда, в більшості випадків укомплектувати команду до штатної чисельності не вдавалось.

Нарешті, особливе місце в системі військових частин і структур, дислокованих в регіоні, займав Михайлівський Шостенський пороховий завод. Завод упродовж XIX ст. залишався головним постачальником пороху для російської армії. Так, наприклад, у 1885-1890 рр. завод виготовив 392572 пуди пороху [1, 394]; для порівняння – Охтенський пороховий завод за цей час виготовив 342626 пудів, Казанський – 167506 пудів, а всі приватні заводи – 112425 пудів пороху [1, 394].

У 80-х роках відбулась масштабна модернізація підприємства, в ході якої фактично було створено нове підприємство з виготовлення бездимного пороху. Парадокс, але саме провідна роль підприємства як головного постачальника димного пороху зіграла в цей час з ним злий жарт – щоб не зменшувати масштаби виробництва необхідних для старих зразків зброї боєприпасів, завод у Шостці реконструювали повільніше за інші. Тому, коли в 1894 р. Охтенський і Казанський заводи виготовили відповідно 80374 і 50616 пудів бездимного пороху, Шосткинський все ще завершував налагодження нової виробничої лінії [1, 394]. Лише з 1895 р. виробництво відновилося, однак в останній рік XIX ст. Михайлівський пороховий завод випустив лише 35000 пудів пороху – стільки ж, скільки підприємство у Казані, однак на третину менше за Охтенський завод (виготовив 53700 пудів) [1, 394]. Не змінилась ситуація й надалі – так, в 1906 р. у Шостці виготовили 53,8 тис. пудів пороху, в Казані – 43 тис. пудів, в Охті – 73,3 тис. пудів [2, 106]. Водночас Шосткинський завод був єдиним, де продовжувалось виробництво чорного пороху (1 тис. пудів), а також виготовлялись капсулі до патронів (до 50 млн. щороку) і освітлювальні ракети (4600 ракет) [20, 359-360].

Функціонування Михайлівського заводу забезпечували місцева команда (до 1900 р. – артилерійська, згодом – піхотна), а також військовий лазарет і церква при заводах [12, 52-53]. Певний час у містечку знаходився також відділ Курського окружного артилерійського складу, однак у 1897 р. його було розформовано [12, 53].

Попри досить невелику насиченість військами, з Сівєричиною виявились пов'язані долі цілого ряду відомих діячів імперської армії. Зокрема, 175-м Батуринським полком в період його перебування

в Глухові послідовно командували полковники Микола Антонович Герцик та Павло Ернстович фон Коцебу. Особливо цікава доля останнього – у 1914 р. на чолі Батуринського полку він виступив на фронт, де відзначився у боях в Галичині, був нагороджений орденом Святого Георгія та підвищений до звання генерал-майора. Згодом обіймав посади начальника штабу корпусу, командира бригади та дивізії. По завершенні світової війни Павло Ернстович, вже генерал-лейтенант, дивізія якого діяла на Румунському фронті, придбав невеличкий будинок у Болграді і створив там майстерню з виготовлення глиняного посуду, цегли та керамічної плитки [7, 325-326].

На чолі заводу у Шостці стояли цілий ряд талановитих інженерів: Ісаак Павлович Пилков (очолював завод близько двадцяти років), Олександр Васильович Сібірський, Гаврило Петрович Кіснемський. Особливо варто відзначити останнього – Гаврило Петрович був визнаним фахівцем в галузі виробництва вибухових речовин, тож саме йому довірили «підтягнути» Шосткинський завод, який помітно відставав від Охтенського і Казанського. За успішне виконання цього завдання Кіснемський отримав «за отличие» (достроково) спершу звання генерал-майора, а згодом – генерал-лейтенанта.

Ще одним свідченням значення Шосткинського заводу є той факт, що його начальник мав чин генерал-майора (в той час, коли, наприклад, повітовий військовий начальник був підполковником), серед прикомандированих військовослужбовців було чимало гвардійських офіцерів. Так, станом на 1900 р. гвардійцями були двоє з трьох начальників відділів, всі троє помічників начальників відділів, двоє з чотирьох начальників майстерень [12, 53-54].

Зауважимо також, що життя розміщених на Сівєричині військ не зводилось виключно до бойової підготовки та повсякденних турбот. Наприклад, в розміщених тут частинах і установах діяли власні церкви, що підпорядковувались не місцевому єпархіальному керівництву, а протопресвітеру армії і флоту. Щоправда, тривалий час практично єдиним подібним храмом на теренах краю залишалася Михайлівська церква при Шосткинському заводі.

Після переведення до Глухова 175-го піхотного полку постало питання про задоволення духовних потреб військовослужбовців частини, котрі до того часу користувались власним храмом в м. Умані. Було вирішено передати полку домовий храм М.І. Терещенка. Водночас почалась підготовка до спорудження полкової церкви – міське самоврядування виділило ділянку, полковий священник зібрав 1100 карбованців, 5000 крб. пожертвував М.І. Терещенко, стільки ж «полк имеет получить из Киевской конторы почетного гражданина О.Н. Терещенко при положении 1-го камня» [23, 328]. Суми, яка була в розпорядженні полкової парафії, вистачило б не більше, ніж на

чверть процесу будівництва. Тим не менше, шляхом залучення коштів меценатів і військового відомства процес спорудження вдалось би завершити, якби не початок Першої світової війни.

Попри обмеженість відомостей, можемо припустити, що військовослужбовці дислокованих на теренах Сіверщини частин і установ активно долучались до культурного життя. Свідченням може бути, наприклад, інтенсивні контакти із Київським окружним відділом Імператорського Російського військово-історичного товариства, призначеного для вивчення та популяризації військової історії, збереження військово-історичних пам'яток, опрацювання та збереження архівних матеріалів тощо. До складу відділу входили ряд офіцерів 175-го Батуринського полку: полковник О.М. Кривецький, капітани І.О. Веліжев, М.О. Заблоцький, С.Г. Макропліо, П.Т. Павлов, Т.О. Підкопаєв [22, 192-209]. Щоправда, жоден із них не відзначився активною співпрацею із науковим осередком – немає жодних відомостей про участь цих осіб у засіданнях чи подання матеріалів до друку в часописі відділу. Більше того, коли відділ розпочав анкетне опитування командирів частин і представників військової адміністрації щодо об'єктів військово-історичної спадщини в місцях дислокації, інформацію йому надіслали настоятель соборного храму Різдва Пресвятої Богородиці в Конотопі (повідомив про замок з ключем від міського укріплення, два прапори 1812 р. і ікону, виготовлену у 1856 р. на кошти ратників 203-ї Конотопської дружини народного ополчення) та командир дислокованого в Чернігові 167-го піхотного Острозького полку, який повідомив, серед іншого, про залишки фортечних мурів у Глухові, Кролевці й Новгороді-Сіверському [22, 103-104].

Іноді мали місце доволі кумедні ситуації. Наприклад, полковник Ю. Левестам, колишній військовий начальник Глухівського повіту, поставив питання про реконструкцію пам'ятника П. Румянцеву в Глухові. Однак повітовий військовий начальник підполковник П. Кобельков, до якого Київський відділ ІРВІТ звернувся з цією пропозицією, пояснив, що відбуває до нового місця служби і запропонував звернутись до чергового штаб-офіцера Полтавської місцевої бригади, тобто того ж таки Ю. Левестама [22, 112].

Існують також уривчасті відомості про святкові заходи для солдатів, в тому числі з використанням «чарівного» ліхтаря (проектора) [18, 113].

Як бачимо, наприкінці XIX – на початку XX ст. на території Сіверського краю дислокувались цілий ряд військових частин і установ – Михайлівський Шосткинський пороховий завод, управління повітових військових начальників, а також частини польових військ. Військовослужбовці цих частин сприяли забезпеченню стабільності (як її розуміла

імперська адміністрація), вели досить активне культурне життя – брали участь у спорудженні й функціонуванні військових храмів, долучались до роботи військових наукових товариств тощо.

Посилання

1. Бескровный Л.Г. Русская армия и флот в XIX веке: Военно-экономический потенциал России. – М.: Наука, 1973. – 615 с.
2. Бескровный Л.Г. Армия и флот России в начале XX века: Очерки военно-экономического потенциала. – М.: Наука, 1986. – 238 с.
3. Воинские начальники, уездные // Военная энциклопедия. – Т. 7. – СПб: Товарищество И. Д. Сытина, 1912. – С.1-2.
4. Геруа Б.В. Воспоминания о моей жизни. – Т.1. – Париж, 1969. – 278 с.
5. Ежегодник Русской армии за 1870 год. Часть II. – СПб.: Военная типография, 1870. – 471 с.
6. Ежегодник Русской армии за 1877 год. Часть II. – СПб: Военная типография, 1877. – 488 с.
7. Залесский К.А. Кто был кто в Первой мировой войне. Биографический энциклопедический словарь. – М.: АСТ, Астрель, 2003. – 892 с.
8. Календарь Черниговской губернии на 1886 год, год первый. – Чернигов: Типография губернского правления, 1885. – 552 с.
9. Календарь Черниговской губернии на 1891 год, пятый год. – Чернигов: Типография губернского правления, 1890. – 323 с.
10. Календарь Черниговской губернии на 1895 год, девятый год издания. – Чернигов: Типография губернского правления, 1894. – 546 с.
11. Календарь Черниговской губернии на 1896 год, десятый год издания. – Чернигов: Типография губернского правления, 1895. – 540 с.
12. Календарь Черниговской губернии на 1901 год. Год пятнадцатый. – Чернигов: Типография губернского правления, 1900. – 526 с.
13. Календарь Черниговской губернии на 1904 год. Год издания восемнадцатый. – Чернигов: Типография губернского правления, 1903. – 562 с.
14. Календарь Черниговской губернии на 1909 год (простой). Год издания двадцать третий. – Чернигов: Типография губернского правления, 1909. – 470 с.
15. Календарь Черниговской губернии на 1911 год (простой). Год издания двадцать пятый. – Чернигов: Типография губернского правления, 1910. – 379 стр.
16. Календарь Черниговской губернии на 1914 год (простой). Год издания двадцать восьмой. – Чернигов: Типография губернского правления, 1914. – 608 с.
17. Корреспонденция «Разведчика». Глухов // Разведчик. – 1899. – № 433. – С. 113.
18. Курский адрес-календарь 1909 г. – Курск: Типо-Литография губернского правления, 1909. – 412 с.
19. Курский адрес-календарь 1913 г. – Курск: Типо-Литография губернского правления, 1913. – 459 с.
20. Михайловский Шостенский пороховой завод // Военная энциклопедия. – Т. 16. – СПб.: Типография И.Д. Сытина, 1914. – С. 359-360.
21. Памятная книжка Курской губернии на 1894 год. – Курск: Типография Курского губернского правления. – 535 с.
22. Федорова Л. Д. Київське військово-історичне товариство в пам'яток охоронному і краєзнавчому русі Наддніпрянської України початку 20 ст. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 261 с.
23. Цитович Г.А. Храмы армии и флота (состоящие в ведомстве протопресвитера военного и морского духовенства).

Историко-статистическое описание. В 2-х ч. – Пятигорск: Типо-литография А.П.Нагорнова, 1913. – 520 с.

Стецюк В.Б. Гарнизоны русской армии на территории Северщины (кон. XIX в. – 1914 г.)

В статье характеризуются структура, состав и повседневная жизнь гарнизонов Северского края с 1880-х годов до начала Первой мировой войны.

Ключевые слова: гарнизон, уездный воинский начальник, 175-й пехотный Батурицкий полк, Михайловский Шосткинский пороховой завод.

Steciuk V.B. Russian Army garrison on the Sivershchyna (late XIX – 1914)

The article is dedicated to the structure and everyday life of Sivershchyna's garrisons in 1880th before the First World War.

Key words: the garrison, the military chief, 175th Baturyn Infantry Regiment, Michael Shostensky's gunpowder factory.

10.04.2012 р.

УДК 355.48 (477): «18/19»

С.М. Єсюнін

ДО ІСТОРІЇ 175-ГО БАТУРИНСЬКОГО ПІХОТНОГО ПОЛКУ

У статті розглядається історія 175-го піхотного Батурицького полку в 1877-1914 рр. та подаються біографічні відомості про видатних військовослужбовців, що служили в роки дислокування полку в місті Глухові (1910-1914 рр.).

Ключові слова: 175-й піхотний Батурицький полк, генерали, офіцери, Глухів.

Для дослідників минушини та пам'яткоохоронців Сіверщини певну зацікавленість становить історія 175-го піхотного Батурицького полку, який в окремі роки другої половини XIX – початку XX ст. перебував на території Чернігівської губернії. За останні роки з'явилися публікації у наукових і періодичних виданнях та на електронних ресурсах, в яких розглядаються різні аспекти історії згаданого полку. Серед робіт привертають увагу, передусім, дослідження Ю. Коваленка [12] та О. Мірошніченка [13], а також доробок авторів електронного ресурсу <http://regiment.ru> [26]. Проте, дотепер ще існують певні неточності та прогалини у висвітленні історії 175-го Батурицького полку, зокрема у датуванні подій, зазначенні місць дислокації та послідовності перебування на посадах командирів. Малодослідженими залишаються біографії видатних генералів та офіцерів, які служили у полку.

Під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр. було сформовано чимало резервних військових підрозділів по всій Російській імперії. Серед них – 35-й резервний піхотний батальйон, який був створений 31 липня 1877 р. з кадру

Тулського місцевого батальйону [2, 419; 5, 217]. 10 жовтня 1878 р. батальйон перейменували в 66-й резервний піхотний (кадровий) полк та ввели до складу Харківського військового округу з місцем дислокації у Чернігівській губернії. 66-й резервний піхотний полк увійшов до 12-ї місцевої бригади, яка складалась з чотирьох полків та дислокувалась у Полтавській (63-й та 64-й полки) та Чернігівській (65-й та 66-й полки) губерніях [1, 183-185; 7, 151]. Найвищою грамотою від 31 березня 1880 р. полку надали прапор зразка 1880 р. із світло-синіми медальйонами і золотим шиттям, армійським наверхам зразка 1857 р. та чорним древком [24].

У 1888 р. був ліквідований Харківський військовий округ, а губернії (Харківська, Чернігівська, Полтавська та Курська), що входили до його складу, віднесли до Київського військового округу. Одночасно відбулись деякі зміни у дислокації військ. Зокрема, 66-й резервний піхотний полк у листопаді 1888 р. залишив Чернігівщину і був переведений до Подільської губернії. Місцем дислокації визначили місто Могилів-Подільський (нині – Вінницька обл.) [6, арк. 2].

25 березня 1891 р. полк був переформований в Батурицький резервний батальйон. Але вже 1 грудня 1892 р. його реорганізували в двобатальйонний 188-й резервний піхотний Батурицький полк [5, 217]. Командиром призначили полковника Миколу Федоровича Редигера – старшого брата видного державного та військового діяча, воєнного міністра (1905-1909) Олександра Федоровича Редигера [18, 203]. У 1892 р. в штаті полку була створена полкова (похідна) Свято-Миколаївська церква [23, 346]. У зв'язку із значним збільшення особового складу, постала проблема розміщення військових чинів. Для її вирішення за ініціативою міського голови І. Дурача в 1893-1894 рр. у Могилеві-Подільському для 188-го резервного піхотного Батурицького полку було споруджено військове містечко. На двох садибних ділянках східної околиці міста побудували цегляні казарми, двоповерховий цейхгауз, будівлю для учбової команди, лазарет, пекарню, кузню, пральню, будинок для майстерні та музичної команди, приміщення полкового храму. Для бюджету Могилів-Подільського спорудження цього військового містечка обійшлося у 61 тис. 107 руб. [6, арк. 44-45].

Але у новозбудованих казармах батурицьцям довелося пробути буквально рік. У 1894 р. в Умані розпочалось формування 47-ї резервної піхотної бригади, до складу якої були введені чотири резервні полки (186-й Кам'янецький, 187-й Роменський, 188-й Батурицький та 189-й Переволоченський). Таким чином, у 1895 р. 188-й резервний піхотний Батурицький полк залишив Могилів-Подільський та прибув до Умані [17, 48-49].

На початку 1898 р. за наказом воєнного